

МАРИУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра філософії та соціології

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ОКЗП 1.1.12 СОЦІОЛОГІЯ

(шифр і назва навчальної дисципліни)

галузь знань

_____ (шифр і назва напрямку підготовки)

напрямок підготовки

012 «Дошкільна освіта»

014 «Середня освіта»

029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»

032 «Історія та археологія»

034 «Культурологія»

035 «Філологія»

051 «Економіка»

052 «Політологія»

053 «Психологія»

055 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

056 «Міжнародні економічні відносини»

073 «Менеджмент»

242 «Туризм»

2020 рік

Робоча програма з навчальної дисципліни «Соціологія» для студентів спеціальностей: 012 «Дошкільна освіта», 014 «Середня освіта», 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», 032 «Історія та археологія», 034 «Культурологія», 035 «Філологія», 051 «Економіка», 052 «Політологія», 053 «Психологія», 055 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії», 056 «Міжнародні економічні відносини», 073 «Менеджмент», 242 «Туризм»

Розробники:

Слющинський Б.В., доктор соціологічних наук, професор кафедри філософії та соціології.

Іванов П.М., кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії та соціології.

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри філософії та соціології МДУ

Протокол від «27» серпня 2020 року № 1

Завідувач кафедри філософії та соціології

(підпис)

Слющинський Б.В.

(прізвище і ініціали)

© Слющинський Б.В., 2020 рік

© Іванов П.М., 2020

© МДУ, 2020 рік

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів 3	<u>012 «Дошкільна освіта»</u> <u>013 Початкова освіта</u> <u>014 «Середня освіта»</u> <u>034 «Культурологія»</u> <u>035 «Філологія»</u> <u>053 «Психологія»</u> <u>073 «Менеджмент»</u> <u>242 «Туризм»</u>	<u>Нормативна</u>	
Модулів – 3	Спеціальність (професійне спрямування): <u>6.010102 Дошкільна освіта,</u> <u>6.010103 Початкова освіта</u> <u>6.020303 Філологія,</u> <u>6.030103 Практична психологія,</u> <u>6.030601 Менеджмент,</u> <u>6.140103 Туризм</u>	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 3		3й	3й
Індивідуальне науково-дослідницьке завдання <u>за вибором студента</u>		Семестр	
		1й	1й
Загальна кількість годин – 90		Лекції	
		32 год.	16 год.
Тижневих годин для денної форми навчання: 4 аудиторних – 60 самостійної роботи		Практичні, семінарські	
		28 год.	12 год.
		Лабораторні	
		год.	год.
	Самостійна робота		
	30 год.	62 год.	
Індивідуальні завдання			
	2	2	

студента – 30		Вид контролю: ісп. 2 год
	Освітньо-кваліфікаційний рівень: Бакалавр	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Соціологія» є отримання теоретичних знань про соціальні явища та процеси, дію соціальних законів, розвиток соціологічного мислення та культури студентів, формування навичок проведення конкретно-соціологічного дослідження: вміння скласти програму дослідження, анкету для збирання соціологічної інформації, провести елементарну обробку зібраної інформації тощо.

Завдання навчальної дисципліни:

1. Опанування сутності теорії та методології соціологічної науки.
2. Формування розуміння специфіки функціонування сфери фізичної культури та спорту у сучасному суспільстві.
3. Знайомство з практикою організації соціологічних досліджень.

Студент повинен знати:

1. Структуру соціологічної системи знань.
2. Завдання та проблеми сучасної української соціології.
3. Визначення суспільства та його основні ознаки.
4. Значення соціалізації як процесу становлення і розвитку особистості.
5. Спеціальні та галузеві соціологічні теорії.
6. Методику і техніку соціологічних досліджень.

Студент повинен уміти:

1. Організувати та провести конкретно-соціологічне дослідження.
2. Скласти програму дослідження, анкету для отримання соціологічної інформації, провести обробку отриманої соціологічної інформації, оперувати даними галузевої соціології.
3. Використовувати набуті навички соціальної діяльності та поведінки у повсякденній педагогічній та організаційно-управлінській діяльності для інтенсифікації процесу соціалізації молоді.

Відповідно до ОПП «Соціологія» як навчальна дисципліна сприяє формуванню таких компетентностей

Інтегральна компетентність	Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психології, що передбачають застосування основних психологічних теорій та методів та характеризуються комплексністю і невизначеністю умов	
Загальні:		
Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.		ЗК-1

Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.	ЗК-2
Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.	ЗК-3
Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями	ЗК-4
Здатність бути критичним і самокритичним	ЗК-5
Здатність генерувати нові ідеї (креативність)	ЗК-7
Навички міжособистісної взаємодії	ЗК-8
Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні	ЗК-10
Спеціальні:	
Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків	СК-3
Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації	СК-7

Відповідно до ОПП «Соціологія» як навчальна дисципліна сприяє досягненню таких програмних результатів навчання

Програмні результати навчання	Шифр результату навчання
Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел	ПР4
Формулювати мету, завдання дослідження, володіти навичками збору первинного матеріалу, дотримуватися процедури дослідження	ПР6
Презентувати результати власних досліджень усно / письмово для фахівців і нефахівців	ПР8
Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника	ПР10
Взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові відмінності	ПР13
Відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку	ПР15

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Основні загальносоціологічні та галузеві теорії

Тема 1. Соціологія як наука про суспільство: об'єкт, предмет, структура і функції

Поняття соціології. Об'єкт і предмет соціології. Суспільство, соціальні явища та процеси соціального пізнання. Структура соціологічного знання. Теоретична соціологія, прикладна соціологія, процеси їх взаємодії та диференціації. Функції соціології. Теоретично-пізнавальна, методологічна, прикладна, прогностична та інші. Історичні, соціальні та теоретичні передумови виникнення соціології як науки. Становлення та розвиток

класичної соціології. О. Конт як засновник соціології. Еволюціоністська соціологія Г.Спенсера. «Соціологізм» Е. Дюркгайма. Матеріалістична соціологія марксизму. «Розуміюча соціологія» М.Вебера. Західна соціологія ХХ століття: основні напрями, школи та проблеми. Соціологія в системі суспільних та гуманітарних наук: соціологія та філософія; соціологія та історія; соціологія та психологія; соціологія та педагогіка; соціологія та соціальна статистика.

Тема 2. Історія виникнення і розвитку соціології як науки

Українська протосоціологічна думка. Специфіка козацтва як соціального феномену в історії України. Значення Києво-Могилянської академії. Соціологічні погляди Григорія Сковороди. Роль Кирило-Мефодіївського братства, праць М.Костомарова та творчості Т.Шевченка. Політична соціологія М. Драгоманова: Соціологічний метод, прогрес та соціальна еволюція, проблема влади. М. Грушевський як історик-соціолог: «генетична соціологія», «політична соціологія» та принципи етнополітики. Проект науки соціологія у творчості Б. Кістяківського: критики психологізму, проблема соціологічних понять та цінностей в соціологічному дослідженні. Соціологічна концепція М. Шаповала. Соціологія політики В. Липинського. Проблема розвитку соціології в сучасній Україні.

Тема 3. Соціологічні закони і категорії

Соціологічні закони визначають відносини і зв'язки між різними індивідами й спільнотами, виявляючись у їхній діяльності. Це, перш за все, "відносно стійкі і систематично відтворювані відносини і зв'язки між народами, націями,

класами, різними соціально-демографічними і соціально-професійними групами, а також між суспільством і соціальною організацією, суспільством і трудовим колективом, суспільством і родиною, суспільством і особистістю, містом і селом, соціальною організацією й особистістю і т. ін.

Соціологічні закони діють у всіх сферах людської діяльності і можуть різнитися сферою свого поширення. Так, існують закони, дія яких поширюється на малу групу, на визначену соціальну страту, соціальний

прошарок чи клас і, нарешті, на все суспільство. Іншими словами, у сфері дії закону може знаходитися суспільство в цілому або його частини.

Соціологічні категорії є основними і найбільш загальними поняттями соціології, що відображають об'єктивну соціальну дійсність в узагальненому вигляді, у її становленні, розвитку й утвердженні і, крім того, виступають "сходінками" пізнання соціальної дійсності, "цеглинками" соціологічної науки і соціологічного знання. Вони складають основу процесу мислення про соціальну дійсність, про ті явища і процеси, що протікають у тому чи іншому суспільному організмі.

Соціологічні категорії мають свої визначені особливості.

По-перше, вони відображають не суспільство в цілому, а конкретні його компоненти різної функціонально-структурної спрямованості.

По-друге, вони є не загальними, як філософські категорії, а специфічними, тобто діють лише в соціології.

По-третє, вони мають подвійне призначення: з одного боку, їхній розвиток збагачує спеціальні соціологічні теорії, що складають спеціальну методологічну основу соціології, а з іншого боку — поповнення їх арсеналу сприяє більш глибокому проведенню польових робіт із прикладної соціології (тому що це розширює можливості виміру нових явищ соціальної дійсності), більш широкому здійсненню операціоналізації (опису) соціологічних понять.

Змістовний модуль 2. Суспільство як цілісна система

Тема 4. Суспільство як соціальна система.

Вчені по-різному трактують поняття «суспільство». Це багато в чому залежить від тієї школи або напряму в соціології, які вони представляють. Так, Е. Дюркгейм розглядав суспільство як надіндивідуальну духовну реальність, засновану на колективних уявленнях. За М. Вебером, суспільство – це взаємодія людей, що є продуктом соціальних, тобто орієнтованих на інших людей дій. Великий американський соціолог Толкотт Парсонс визначав суспільство як систему відносин між людьми, сполучною початком якої є норми і цінності. З точки зору К. Маркса, суспільство – це історично розвивається сукупність відносин між людьми, що складаються у процесі їхньої спільної діяльності.

У всіх цих визначеннях виражений підхід до суспільства як до цілісної системи елементів, що знаходяться між собою в тісному взаємозв'язку. Такий підхід до суспільства називається системним.

Система - це певним чином упорядкована множина елементів, взаємопов'язаних між собою і утворюють деякий цілісний єдність.

Таким чином, соціальна система – це цілісне утворення, основними елементами якого є люди, їх зв'язки, взаємодії і відносини. Ці зв'язки, взаємодії і відносини носять стійкий характер і відтворюються в історичному процесі, переходячи з покоління в покоління.

Таким чином, суспільство – це певна сукупність (об'єднання) людей.

Тема 5. Соціальна структура суспільства

Суспільство є складною соціальною системою, структурно організованою цілісністю, яку утворюють різні елементи, компоненти, підрозділи. У свою чергу вони теж мають певний рівень організованості й упорядкованості власної структури. Це дає підстави стверджувати, що соціальна структура суспільства є комплексним, багатомірним утворенням.

Соціальна структура суспільства — ієрархічно упорядкована сукупність індивідів, соціальних груп, спільнот, організацій, інститутів, об'єднаних стійкими зв'язками і відносинами.

Іншими словами, це внутрішній устрій суспільства, який складається з відповідно розташованих, упорядкованих елементів, що взаємодіють між собою. Поняття «соціальна структура» охоплює системно-організаційний і стратифікаційний аспекти.

Згідно із системно-організаційним аспектом головний зміст соціальної структури створюють соціальні інститути, насамперед економіка, політика (держава), наука, освіта, сім'я, зберігаючи і підтримуючи існуючі в суспільстві відносини і зв'язки. Ці інститути нормативно регулюють, контролюють і спрямовують поведінку людей у життєво важливих сферах, а також визначають стійкі, регулярно відтворювані їх рольові позиції (статуси) у різних типах соціальних організацій. Соціальний статус є первинним елементом соціальної структури суспільства, що розкриває місце особистості в соціальній структурі суспільства. Він зумовлений професією, віком, освітою, матеріальними статками тощо. Наприклад, структура сім'ї утворюється взаємозалежною мережею позицій: чоловік, дружина, діти; у системі освіти — учитель, учень; в економіці — підприємець, робітник і т. д. Соціальні позиції (статуси) та зв'язки між ними визначають характер соціальних відносин. На основі близькості соціальних статусів, що встановлюють потенційну можливість участі індивідів у відповідних видах діяльності, формуються складніші структурні елементи суспільства — соціальні групи.

Соціальна група — відносно стійка, історично сформована сукупність людей, об'єднаних на основі загальних соціально значущих ознак.

Це поняття є родовим щодо понять «клас», «соціальна верства», «колектив», «нація», «етнічна, територіальна, релігійна та інші спільноти», оскільки фіксує соціальні відмінності між окремими сукупностями людей у процесі розподілу праці та їх результатів. Ці відмінності мають у своїй основі відношення до засобів виробництва, влади, специфіки праці, фаху, освіти, рівня й структури доходів, статі, віку, національної належності, місця проживання, стилю життя тощо.

У кожному суспільстві існує певна кількість соціальних груп, утворення яких зумовлено:

— спільною діяльністю (наприклад, професійні групи, зайняті у сфері політичної, економічної та духовної діяльності);

- спільним просторово-часовим існуванням (середовищем, територією, комунікацією);
- груповими установками та орієнтаціями.

Тема 6. Соціальна організація та соціальна інституція

Термін «організація» в одному розумінні тлумачиться як цільова група, яка створена для реалізації певних цілей за допомогою раціональних засобів, економії зусиль, раціонального поділу праці між членами групи, координації їхніх дій за допомогою керівних органів. На думку Й. Смелзера, організація - це велика соціальна група, сформована для досягнення визначених цілей.

Термін «організація» у іншому розумінні розглядається як комплекс засобів управління і керівництва людьми, координації їхніх дій, гармонізації зусиль, спрямованих на досягнення визначених цілей більшості індивідів, які виконують окремі завдання.

А також, під організацією розуміють сам процес регуляції соціальних дій, спрямованих на реалізацію певних цілей, тобто підкреслюється поведінковий аспект процесу.

Надати соціологічного визначення змісту поняття організації спробував польський соціолог Ян Щепанський. На його думку, соціальна організація будь-якої спільноти - це така сукупність зразків поведінки, настанов, соціальних ролей, засобів соціального контролю, яка забезпечує співжиття членів спільноти, гармонізує множину їхніх прагнень і дій у процесі задоволення потреб, а також сприяє розв'язанню проблем і конфліктів, які виникають під час спільного життя.

Отже, соціальна організація - це комплекс засобів, за допомогою яких спільнота підтримує внутрішню рівновагу, певний порядок у своєму середовищі.

Організація спільноти людей, наприклад соціальної групи, виявляється у:

- розподілі соціальних дій відповідно до статусів та ролей у групі;
- взаємо доповненні цих диференційованих дій;
- стабільності, тривалості у часі статусної та ролевої структури;
- відносній незалежності соціальних дій від персони, що їх виконує. Дія повинна відбуватися навіть тоді, коли повністю або частково змінюється склад групи;
- факті, що певні відхилення від встановлених дій викликають негативні санкції, а деякі - позитивні або взагалі не беруться до уваги. Негативні санкції - це осудження, іронія, догана, позбавлення волі, страта, виключення з групи. Позитивною санкцією може бути визнання, похвала, нагорода та ін.

У сучасній соціології існують матеріальні, формальні і функціональні підходи до визначення й аналізу соціальних інститутів і соціальних організацій. Узагальнюючи зміст численних дефініцій, Я. Щепанський зводить їх до чотирьох найбільш загальних:

I. Інститути - це групи осіб, покликані для вирішення справ, важливих для всієї спільноти, для виконання публічних функцій. Наприклад, Рада народних депутатів є інститутом як група людей, обраних мешканцями для управління містом, районом тощо.

II. Інститут - це форма організації комплексу соціальних дій, які виконуються деякими членами групи від імені спільноти, тобто в цьому розумінні не депутати Ради є інститутом, а організація Ради, що надає їй право діяльності і забезпечує можливість презентувати жителів міста.

III. З- Інститут - комплекс установ і знарядь діяльності, що дають змогу деяким членам групи виконувати публічні функції, спрямовані на задоволення потреб і регулювання поведінки цілої групи. В цьому значенні для Ради як інституту істотні такі засоби, як бюджет, персонал, технічні засоби тощо. Саме вони роблять Раду інститутом.

IV. Інститут – певна соціальна роль деяких осіб, особливо важлива для життєдіяльності групи. Наприклад, соціальна роль голови Ради, членів її президії, депутатів, технічного персоналу тощо.

Узагальнюючи зміст цих чотирьох підходів до визначення інститутів, Я. Щепанський вважає, що інститут - це комплекс установ, в яких обрані члени груп отримують право на виконання публічних та імперсональних дій, спрямованих на задоволення індивідуальних і групових потреб, для регулювання поведінки членів групи.

Змістовний модуль 3. Технологія проведення соціологічних досліджень

Тема 7. Організація, методика і процедура проведення соціологічного дослідження

Перш ніж перейти до розгляду методики (методів, процедур, технік і технологій) соціологічних досліджень, дамо їм найзагальніше пояснення, необхідне для адекватного сприйняття подальшого тексту. Метод – основний спосіб збору, обробки і аналізу даних. Інструментарій методу – сукупність дослідницької документації (питальників, бланків, щоденників спостерігача і т. п.), що забезпечують реалізацію методу. Процедура методу – одна окремо взята операція реалізації методу (наприклад, заповнення щоденника дослідника). Техніка методу – спеціальні прийоми, що підвищують ефективність методу (розробки його інструментів і здійснення процедур). Технологія методу – послідовність процедур і техніки використовуваного методу. Методика соціологічного дослідження – збірне поняття, що узагальнює всі використовувані в дослідженні методи, їх інструменти, процедури, техніку і технології¹. Грецьке слово «емпірія» означає «досвід». Таким чином, емпіричними дослідженнями, є наукові дослідження. Соціологічні дослідження часто називають конкретними соціологічними дослідженнями, бо

вони пов'язані з вивченням конкретних соціальних проблем. На ствердження російських соціологів С. Григор'єва та Ю. Растова соціологічні дослідження можуть проводитися за: а) ініціативою і на засоби самого дослідника (наприклад, при його роботі над магістерською, дисертаційною роботою); б) планом роботи соціологічних служб підприємств, управлінських структур, банків, політичних партій та інших організацій, що мають у своєму штаті соціологів; в) планом діяльності соціологічних лабораторій, кафедр, факультетів університетів, що фінансується з державного бюджету; г) замовленням керівників організацій, що не мають своїх соціологічних служб, або приватних осіб.

Тема 8. Методи збору соціологічної інформації та її опрацювання та соціологічний аналіз та використання його результатів

Найдавнішим і найпоширенішим способом одержання соціологічної інформації є метод вивчення документів, які є в будь-якому цивілізованому суспільстві. Під документом в соціології розуміють ті або інші джерела, які містять інформацію про соціальні факти і явища суспільного життя, про ті або інші соціальні суб'єкти, що функціонують в суспільстві.

Аналіз документів дає соціологу можливість побачити важливі сторони соціальної дійсності, допомагає виявити норми і цінності, притаманні суспільству, одержати відомості, необхідні для опису тих або інших соціальних структур і систем, простежити динаміку взаємодії між різними соціальними групами і окремими людьми.

Щоб добре орієнтуватися в багатоманітності документів, перш за все необхідна їх класифікація, підвалиною якої слугує форма, в якій той або інший документ фіксує вміщену в ньому інформацію.

Від форми, в якій зафіксована інформація, залежить цілі його використання і методи аналізу.

Анкета, як правило, починається з преамбули — звернення до респондента. В ньому вказується, хто проводить дослідження, описується мета дослідження, характер використання результатів, підкреслюється анонімний характер, спосіб заповнення анкети, а також висловлюється подяка (вона можлива і в кінці анкети) за участь в анкетуванні. Далі йде основна частина анкети, яка містить блоки запитань до опитуваних, і третя частина — паспортичка, в якій представлені відомості про опитуваних (стать, вік, освіта, місце мешкання, соціальний стан і т. д.).

За предметним змістом запитання анкети поділяють на:

- запитання про факти, за допомогою яких отримують інформацію про соціальні явища, про стан справ в колективі, про поведінку і дії самого респондента, його вік, стать, освіту, соціальне становище і т. д.;

- запитання про знання, мета яких — з'ясувати, що знає і що може повідомити респондент.
- запитання про думку респондента, вони мають на меті зафіксувати факти, побажання, очікування, плани на майбутнє і можуть торкатися будь-яких проблем і особистості самого респондента;
- запитання про мотиви, покликані викликати суб'єктивне уявлення людини про мотиви своєї діяльності.

За своєю логічною природою запитання класифікуються таким чином:

- основні запитання, відповіді на які є основою побудови висновків про явища, що вивчаються.
- запитання-фільтри ставляться для того, щоб відсіяти некомпетентних осіб при опитуванні з проблем дослідження або ж для того, щоб виділити частину респондентів із всього масиву за мовною ознакою;
- контрольні запитання служать для перевірки стійкості, правдивості і несуперечливості відповідей, визначення їх достовірності і щирості.
- запитання, які наводять на думку, допомагають респонденту у правильному осмисленні основного запитання, знайти точну відповідь.

За своєю психологічною функцією, яка визначає ставлення респондента до самого факту анкетування і до тих запитань, на які йому треба буде відповідати, останні діляться на:

- контактні запитання, які слугують встановленню контакту з респондентом, їх мета — створити інтерес до дослідження, надихнути взяти в ньому участь.
- буферні запитання, як правило, починаються із загальної формули: "Як Ви думаєте?"
- прямі запитання спрямовані на виявлення ставлення респондента щодо проблеми, яка вивчається, її оцінку з його власної позиції;
- опосередковані запитання дозволяють респонденту ніби приховати свою власну позицію і посилити критичний акцент своїх висловлювань.

За характером відповідей на поставлені запитання останні розподіляються на такі види:

- відкриті запитання передбачають вільну форму відповіді: "Скажіть, будь-ласка, що могло б сприяти підвищенню Вашого інтересу до політики?"
- запитання закритого типу: "Чим Ви займаєтесь у вільний час? Просимо відповісти на ті із нижче перерахованих варіантів, які збігаються з Вашою думкою: ©відвідую рідних і знайомих; ©зустрічаюся з друзями; Ф слухаю радіо і т. д."
- запитання напівзакритого типу засноване на додаванні до списку відповідей фрази: "Вкажіть інші види занять".
- запитання-меню пропонує респонденту вибрати будь-яке поєднання варіантів запропонованих відповідей;
- шкальні запитання — відповідь на це запитання дається у вигляді шкали, в якій необхідно відмітити той або інший показник;
- дихотомічні запитання: "Чи вірите Ви у гороскопи і астрологічні прогнози?"
Відповідь: "Так-Ні".

Після того, як дослідник визначився із змістом запитань, особливу увагу треба надати упорядкуванню анкети. Верстка анкети передбачає не лише компановку запитань та їх послідовність, про що вже йшла мова, а також і художньо-технічне оформлення анкети. Всі розділи анкети можна виділити відмінним від основного шрифтом. Добре використати різний шрифт при друкуванні запитань і відповідей, при можливості використати кольоровий друк.

Коли анкета складена, треба здійснити пробне (пілотажне) опитування, в ході якого перевіряється зміст анкети, формулювання і послідовність запитань та варіантів відповідей і т. д. Пробне опитування охоплює невелику кількість осіб (20-30 чоловік), відібраних за основними характеристиками, які визначаються темою, метою і завданнями дослідження.

Соціологічний аналіз та використання його результатів

Аналіз соціологічних даних (від грец. — «розчленування об'єкта на елементи») являє собою етап конкретно-соціологічного дослідження, під час якого за допомогою змістових суджень та математико-статистичних методів на основі первинної інформації розкриваються зв'язки досліджуваних змінних величин.

Процедура аналізу соціологічних даних включає: 1) *опрацювання* інформації; 2) її *узагальнення*; 3) *інтерпретацію* отриманої інформації.

Оволодіння прийомами, методами та технологією аналізу становить істотний чинник результативності соціологічного дослідження. Тому є сенс зупинитися на процедурі аналізу соціологічних даних докладніше.

Опрацювання соціологічної інформації. Для успішного його проведення потрібна певна послідовність. На першій стадії весь масив методичного інструментарію перевіряється на предмет:

1) його точності, повноти і якості заповнення, виявлення помилок у відповідях на запитання та їх корекції, вибракування тих анкет, які заповнені менш ніж на третину, контролю чіткості й адекватності відповідей, обведення цифрових кодів;

2) кодування інформації, її формалізації, присвоєння кожному варіанту відповідей певних умовних чисел-кодів, створення системи чисел, у якій вирішальне значення має сам порядок кодів (чисел).

Отже, *кодування*— важливий чинник опрацювання соціологічних даних, який є невід'ємною складовою їх всебічного аналізу. Кодування інформації відбувається ще до початку дослідження, коли певні коди одержують ті варіанти відповідей на запитання анкети, які закладено в концепцію загальної проблеми. Після опитування проводиться кодування відповідей у такій послідовності: а) вписуються всі варіанти відповідей та визначається їх частота; б) здійснюється їх класифікація, зведення в певні змістові групи; в) розроблюється формалізований список варіантів — кодифікатор; г) за допомогою кодифікатора кодуються всі варіанти відповідей.

Таким чином, *опрацювання інформації* має надійні підстави для її узагальнення, яке є ще одним елементом її загального аналізу. У свою чергу узагальнення здійснюється у кількох формах, що фіксують різний рівень аналізу. Найпростішою з них є *групування даних*, тобто віднесення респондента до тієї чи іншої групи залежно від обраного показника. Згруповані таким чином однорідні за складом групи стають об'єктом аналізу. Основна проблема, що виникає у разі використання *простого групування*, — правильний вибір показника, за яким здійснюється групування.

Поглиблення аналізу досягається за рахунок використання *комбінаційного* групування, яке полягає в тому, що респондентів розподіляють за двома та більше показниками. Залежно від завдань дослідження таке групування може бути:

- 1) *структурним*;
- 2) *типологічним*;
- 3) *аналітичним*.

При *структурному* групуванні проводиться класифікація за певним показником, об'єктивно властивим усій сукупності даних. Якщо ж за основу групування береться показник, створений самим дослідником, або суб'єктивний за своєю природою, то проводиться *типологічне* групування. У

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
лекції		практичні	лабораторні	індивідуальне завдання	самостійна робота	лекції		практичні	лабораторні	індивідуальне завдання	самостійна робота	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Змістовий модуль 1. Основні загальносоціологічні та галузеві теорії												
Тема 1. Соціологія як наука про суспільство: об'єкт, предмет, структура і функції	10	4	3	-	-	3	10	2	1	-		7
Тема 2. Історія виникнення і розвитку соціології як науки	12	4	4	-	-	4	11	2	1	-		8
Тема 3.	12	4	4	-	-	4	12	2	2	-		8

Соціологічні закони і категорії													
Разом за змістовим модулем 1	34	12	11	-	-	11	33	6	4	-			23
Змістовий модуль 2. Суспільство як цілісна система													
Тема 1. Суспільство як соціальна система.	10	4	3	-	-	3	10	2	1	-			7
Тема 2. Соціальна структура суспільства	11	4	3	-		4	11	2	1	-			8
Тема 3. Соціологічні закони і категорії	12	4	4	-		4	12	2	2	-			8
Разом за змістовим модулем 2	33	12	10	-		11	33	6	4	-			23
Змістовний модуль 3. Технологія проведення соціологічних досліджень													
Тема 1. Організація, методика і процедура проведення соціологічного дослідження	11	4	3	-		4	12	2	2	-			8
Тема 2. Методи збору соціологічної інформації та її опрацювання	12	4	4	-		4	12	2	2	-			8
Разом за змістовним модулем	23	8	7	-	-	8	24	4	4	-			16
Усього годин	90	32	28	-	-	30		16	12	-			62
ІНДЗ	2	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-
Усього годин	90	32	28	-	2	30	90	16	12	-	-	-	62

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Соціологія як наука про суспільство: об'єкт, предмет, структура і функції	3
2	Історія виникнення і розвитку соціології як науки	4
3	Соціологічні закони і категорії	4
4	Суспільство як соціальна система	3
5	Соціальна структура суспільства	3
6	Соціологічні закони і категорії	4
7	Організація, методика і процедура проведення соціологічного дослідження	3
8	Методи збору соціологічної інформації та її опрацювання	4
	Всього	28 год.

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1		
2		
...		

7. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Проведення конкретного соціологічного дослідження	4

Орієнтовний перелік тем для проведення конкретного соціологічного дослідження

Проведіть конкретне соціологічне дослідження, за допомогою якого можна:

1. Виявити шкалу потреб молоді.
2. Виявити відношення молоді до шлюбу.
3. Виявити соціальні цінності людини.
4. Виявити ставлення населення до тієї чи іншої релігійної конфесії.
5. Виявити перелік проблем молоді сім'ї.
6. Виявити політичні орієнтації різних верств населення.
7. Виявити шкалу переважних стимулів у молоді.
8. Виявити цінності освіти в очах різних верств населення.
9. Виявити відношення особистості до девіантних груп молоді.

- 10.Виявити рівень культури особистості.
- 11.Виявити шкалу найважливіших проблем сучасного українського суспільства.
- 12.Виявити ставлення молоді до отримання своєї майбутньої професії.
- 13.Виявити ставлення особистості до проблем виховання молоді.
- 14.Виявити причини девіантної поведінки особистості.
- 15.Виявити засоби проведення вільного часу у місті та селі.
- 16.Виявити ставлення особистості до результатів своєї праці.
17. Виявити відношення суспільства до появи нових соціальних прошарків, класів, груп у сучасній Україні.
18. Виявити соціальну думку з того чи іншого приводу.
19. Виявити відношення особистості до тих чи інших норм, традицій, цінностей суспільства.
20. Виявити відношення особистості до вживання наркотиків.
21. Обґрунтувати середньостатистичний кошик споживання на ґрунті опитування різних верств населення.
22. Виявити правову інформованість особистості нашого суспільства.
23. Виявити ставлення суспільства до усунення права недоторканості депутатів Верховної Ради.
24. Виявити відношення суспільства до тоталітарних релігійних сект.
- 25.Визначити суспільну думку щодо роботи різних гілок влади.
26. Виявити ставлення суспільства до будівництва підприємств екологічно небезпечного виробництва.
27. Дослідити якість соціального управління.
28. Виявити рівень морально-психологічного стану соціальної організації.
- 29.Зробити соціальний прогноз на подальші демографічні процеси в Україні.
- 30.Виявити ставлення тієї чи іншої соціальної групи до кількості дітей у сучасній сім'ї.

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Соціологія як наука про суспільство: об'єкт, предмет, структура і функції	3
2	Історія виникнення і розвитку соціології як науки	4
3	Соціологічні закони і категорії	4
4	Суспільство як соціальна система	3
5	Соціальна структура суспільства	4
6	Соціологічні закони і категорії	4
7	Організація, методика і процедура проведення соціологічного дослідження	4
8	Методи збору соціологічної інформації та її опрацювання	4

	Разом	30
--	-------	----

9. Індивідуальні завдання

Проведення конкретного соціологічного дослідження за обраною темою

10. Методи навчання

Інтерактивні лекції, доповіді на семінарських заняттях, реферати, рецензії на відповіді однокурсників, диспути, конспектування, пошук нового матеріалу у періодичних виданнях, мережі Інтернет та інше.

11. Критерії оцінювання

Оцінювання рівня опанування здобувачами вищої освіти матеріалу навчальної дисципліни проводиться шляхом поточного та підсумкового (семестрового) контролю.

Поточний контроль здійснюється у процесі вивчення дисципліни з метою виявлення ступеню розуміння студентом засвоєного навчального матеріалу. Поточний контроль здійснюється під час проведення навчальних занять (25 балів), а також за результатами виконання студентом індивідуальних завдань, а саме: виконання індивідуального завдання (25 балів).

Загальні критерії оцінювання результатів поточного контролю з дисципліни:

45-50 балів	ЗВО виявив цілковите володіння навчальним матеріалом, вмів аргументовано його викладати під час усних опитувань та письмових відповідей. Усі виконані індивідуальні завдання продемонстрували здатність студента не тільки оперувати теоретичним матеріалом, але й застосовувати його на практиці, знаходити раціональні рішення проблемних ситуацій, його здатність до аналітичного та критичного мислення.
39-44 балів	ЗВО в цілому достатньо повно володіє навчальним матеріалом, здатний демонструвати знання теоретичних питань дисципліни. Водночас, під час усного та письмового викладення деяких питань студент допускає окремі неточності та незначні помилки. Виконані індивідуальні завдання показують, що студенту дещо не вистачає аргументованості.
35-38 балів	ЗВО володіє навчальним матеріалом частково, демонструючи базові теоретичні знання. Усні та письмові питання розкрито частково, поверхово, недостатньо аргументовано. Індивідуальне завдання виконане на достатньо низькому рівні.
0-34 балів	ЗВО не володіє або недостатньо володіє навчальним матеріалом, не розуміє змісту більшості теоретичних питань. Індивідуальне завдання не виконане.

Семестровий контроль проводиться у формі семестрового екзамену у вигляді тестування на платформі Moodle. Всього студент має виконати 25 тестових завдань, за кожну вірну відповідь ЗВО отримує 2 бали. Кожне тестове завдання має чотири варіанти відповіді, з яких лише один варіант вірний. На проходження тестування дається одна година, проходження повторного тестування в той же самий день неможливо.

12. Методи контролю

Поточне оцінювання на семінарських заняттях, оцінка за виконання модульних завдань, модульна контрольна робота, співбесіда під час індивідуальних завдань.

13. Розподіл балів, які отримують студенти

Приклад для заліку

Поточне тестування та самостійна робота								Сума
Змістовий модуль №1			Змістовий модуль № 2			Змістовний модуль 3		
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	100
5	5	5	5	5	5	10	5+5 (тестове завдання)	

T1, T2 – теми змістових модулів.

Приклад для екзамену

Поточне тестування та самостійна робота								Підсумковий тест (екзамен)	Сума
Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2			Змістовий модуль 3		50	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8		
5	5	5	5	5	5	5	5	10	

T1, T2 ... T12 – теми змістових модулів.

Приклад за виконання курсового проекту (роботи)

Пояснювальна записка	Ілюстративна частина	Захист роботи	Сума
до <u>20</u>	до 30	до <u>50</u>	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів	Оцінка	Оцінка за національною шкалою
------------	--------	-------------------------------

за всі види навчальної діяльності	ECTS	для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

14. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення

Необхідним обладнанням є персональні комп'ютери, інтерактивна дошка, мультимедійний проектор.

15. Методичне забезпечення

Опорні конспекти лекцій, підручники та навчальні посібники, монографії, тести для модульних контрольних робіт, методичні рекомендації, а також:

1. Методичні рекомендації з курсу соціології для студентів всіх спеціальностей / Ткаченко Г. І. – Рівне УДАГ, 1996.
2. Слющинський Б. В. Соціологія : навчально-методичний посібник / Б. В. Слющинський, П. М. Іванов. – Маріуполь : ДВНЗ «ПДТУ», 2011. – 148с.

16. Рекомендована література

Базова

1. Бекешкина И.Э Структура личности. Методологический анализ. – К.: Наук. думка, 1986.
2. Вебер М. Основные социологические понятия // Вебер М. Избр. произведения. – М., 1990.
3. Войнович С.О. Світ соціальних відносин в українській культурі. – К., 1994.
3. Волков Ю.Г., Мостовая И.В. Социология: Учебник для вузов. // Ред. В.И.Добренькова. – М.: Гардарика, 1998.
4. Гіденс Ентоні Соціологія. – К.: Основи, 1999.
5. Генкин Б.М. Экономика и социология труда: учебник. – М.: НОРМА-ИНФРА-М, 1998.
6. Гофман А.Б. Семь лекций по истории социологии: Учебное пособие. – М.: Кн.дом „Университет”, 1997.
7. Гречихин В.Г. Лекции по методике и технике социологических

- исследований: Учебное пособие. – М.: Изд.Моск. ун-та, 1988.
8. Громов И.А., Мацкевич А.Ю., Семенов В.А. Западная социология: Учебное пособие. – Спб.: Ольга, 1994.
 9. Даутов Т.М. Личность как социологическая проблема. – Алма-Ата: Наука, 1970.
 10. Дорин А.В. Экономическая социология. – Минск: Экоперспектива, 1997.
 1. Дюркгейм Э. Метод социологии// Дюркгейм Э. О разделении общественного труда. Метод социологии. – М., 1991.
 2. Захарченко М.В., Погорилый А.И. История социологии от античности до начала XX века: Учебное пособие. – К.: Либідь, 1993.
 3. Ионин Л.Г. Социология культуры: уч.пособие. – М.: Логос, 1998.
 4. Капитонов Э.А. Социология XX века: история и технологии: Учебное пособие. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1996.
 15. Карташев В.А. Система систем. Очерки общей теории и методологии. – М.: Прогресс-Академия, 1995.
 16. Кон И.С. Социология личности. – М.: Политиздат, 1967.
 17. Кончанин Т.Л., Подопрigора С.Я., Яременко С.Н. Социология: для студентов ВУЗов. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2001.
 18. Кравченко А.И. Социология: Общий курс. – М.: Логос, 2000
 19. Краткий словарь по социологии // Под общ. ред. Д.М.Гвишиани, Н.И.Лапина. – М.: Политиздат, 1989.
 20. Лавриненко В.Н., Нартов Н.А. Основы социологических знаний: Учебное пособие. – М.: Люкс-Арт, 1995.
 21. Лукашевич Н.И., Туленков Н.В. Социология. – Киев: МАУП, 1998.
 22. Лукашевич Н.П., Туленков Н.В. Введение в социологию: Учебн.-метод. пособие. – К.:МАУП, 1996.
 23. Лукашевич М.П., Туленков М.В. Спеціальні та галузеві соціологічні теорії. – К., 1999.
 24. Лукашевич М.П., Туленков М.В. Соціологія: загальний курс. – К.: Каравела, 2004.
 25. Маркович Д.Ж. Общая социология: Учебник: пер. с сербского – М.: Гуманист. Изд. Центр ВЛАДОС, 1998.
 26. Мертон Р., Дж.Мид, Т.Парсонс, А.Шюц. Американская социологическая мысль: тесты. – М.: Моск.ун-тет, 1994.
 27. Мертон Р. Социальная теория и социальная структура. – К.: Абрис, 1996.
 28. Михайлова Л.И. Социология культуры: уч.пособие. – М.: Гранд, 1999.
 29. Мосалев Б.Г. Досуг: методология и методика социологических исследований: Учебное пособие. – М.: Изд.Моск. гос.ун-та культуры, 1995.
 30. Осипов Г.В., Москвичев Л.Н., Кабыща А.В. Социология: основы общей теории: учебное пособие. – М.: Аспект Пресс, 1998.
 31. Піча В.М. Соціологія: Навчальний посібник для студентів ВУЗів України. – К.: Каравела, 2000.
 32. Попова И.М. Социология: введение в специальность. – К.: Тандем, 1998.
 33. Рабочая книга социолога. – М.: Наука, 1983.

34. Радугин А.А., Радугин К.А. Социология: курс лекций. – М.: Центр, 1999.
35. Руткевич М.Н. О предмете социологической науки: три методологических вопроса. // Социологические исследования. – 1991. - №7. – С.25-
37. Слющинський Б.В. Соціологія музичної культури: навчальний посібник для вузів. – Маріуполь: ЗАТ „Газета „Приазовський робочий”, 2002.
36. Слющинський Б.В. Суспільство. Культура. Бюрократія. – Маріуполь: ЗАТ „Газета „Приазовський робочий”, 2005.
37. Смелзер Н. Социология. – М.: Феникс, 1994.
38. Соколова Г.Н. Экономическая социология: Учебник. – Мн.: Высшая школа, 1998.
39. Сорокин П.А. Человек, цивилизация, общество. – М.: Политиздат, 1992.
41. Социологический словарь // Ред. Г.Н.Соколова, И.Я.Писаренко. – Минск: Университетское, 1991.
42. Соціологія // Ред. С.О.Макеєва. – К.: Українська енциклопедія ім. М.П.Бажана, 1999.
43. Социология наука об обществе: учебное пособие для студентов ВУЗов. // Ред. В.П.Андрущенко, Н.И.Горлач. – Харьков, 1996.
44. Соціологія // Ред В.П.Андрущенко, М.І.Горлача. – Київ-Харків, 1998.
45. Соціологія. // Ред. В.Г.Городяненка. – К.: Академія, 1999.
46. Социология / Под ред. Г.В.Осипова, Ю.П.Коваленко, Н.И.Щипанова, Р.Г.Яновского. – М.: Мысль, 1990.
47. Томпсон Д.Л., Пристли Д. Социология: общий курс: учебное пособие. – М.: АСТ, 1998.
48. Тощенко Ж.Т. Социология: общий курс: Учебное пособие. – М.: Прометей, 1998.
49. Удальцова М.В. Социология управления: Учебное пособие. – М.: ИНФРА-М, 1998.
50. Фрейд З. „Я” и „Оно”: Труды разных лет. – Тбилиси, 1991.
51. Фролов С.С. Социология: Учебник. – М.: Логос, 1998.
52. Фролов С.Ф. Социология: сотрудничество и конфликты: Учебное пособие. – М.: Юрист, 1997.
53. Черныш Н.И. Социология: курс лекций: конспект (6 выпусков). – Львов: Кальвария, 1996.
54. Шаповал М. Загальна соціологія. – К.: Український Центр духовної культури, 1996.
55. Шибутани Т. Социальная психология: высшее образование. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2002.
56. Энциклопедический социологический словарь / Под ред. Осипова Г.В. – М.: ИСПИРАЙ, 1995.
57. Ядов В.А. Социологическое исследование: методология, программа, методы. – М.: Наука, 1987.
58. Ядов В.А. Размышления о предмете социологии. // Социологические исследования. – М., 1990. - №2. – С.3-17.
59. Якуба Е.А. Социология. – Харьков: Константа, 1996.

Допоміжна

1. Соціологія: Короткий енциклопедичний словник. Уклад.: В.І. Волович, В.І. Тарасенко та ін., під заг. ред. В.І. Воловича. – К., 1998.
2. Ручка А.О. , Танчер В.В.. Курс Історії теоретичної соціології. – К, 1995.
3. Погорілий О.І. Соціологічна думка ХХ століття. –К., 1996.
4. Соціологічна думка України: навч. посібник /М.В. Захарченко, В.Ф. Бурначук та ін.– К, 1996.

15. Інформаційні ресурси

1. Статті та різні тематичні матеріали у мережі Інтернет

Інформаційні матеріали бібліотеки по забезпеченню навчальними підручниками (посібниками) з дисципліни

«Соціологія»

З/п	Найменування навчальної дисципліни	Автор підручника (навчального посібника тощо)	Найменування підручника (навчального посібника тощо)	Найменування видавництва, рік видання	Кількість примірників
1		Андрущенко В.П.	Социология. Наука об обществе : учебное пособие	Харьков : Ин-т востоковедения и международных отношений. Харьковский колледжум. Кафедра истории, философии., 1996	1
2		Барвінський А.О	Соціологія: Курс лекцій для студентів вищих навчальних закладів : учебное пособие	К. : Центр навчальної літератури, 2005	1
3		Борцов Ю.С.	Социология : учебное пособие	Ростов н/Д : Феникс, 2002	1
4		Громов И.А.	Западная социология : учебное пособие	СПб. : Изд-во ДНК, 2003	2

5		Жоль К.К.	Соціологія : навчальний посібник	К. : Либідь, 2005	30
---	--	-----------	--	-------------------	----

6		Кравченко А.И.	Социология : учебник для вузов	СПб. : Питер, 2006	2
7		Лукашевич М.П.	Соціологія. Загальний курс : підручник	К. : Каравела, 2004.	15
8		Лукашевич М.П.	Соціологія. Основи загальної, спеціальних і галузевих теорій : підручник	К. : Каравела, 2014.	5
9		Лукашевич М.П.	Соціологія. Основи загальної, спеціальних і галузевих теорій : підручник	К. : Каравела, 2008	3
10		Некрасов А.И.	Социология : учебное пособие	Х. : Одиссей, 2004	1
11		Нестуля О.О.	Соціологія: практикум. Модульний варіант : навчальний посібник	К. : Центр учбової літератури, 2009	1
12		Піча В.М.	Соціологія : навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти України	К. : Каравела, [s. a.]	1
13		Радугин А.А.	Социология : курс лекций	М. : Библионика, 2004.	2
14		Сірий Є.В.	Соціологія: загальна теорія, історія розвитку, спеціальні та галузеві теорії : навчальний посібник	К. : Атіка, 2004	25

15		Слющинський, Богдан Васильович.	Соціологія : навчально- методичний посібник для студентів ВНЗ	Маріуполь : ПДТУ, 2011	11
16		Слющинський, Богдан Васильович.	Соціологія міжнародних відносин : навчально- методичний посібник для студентів ВНЗ	Соціологія міжнародних відносин : навчально-методичний посібник для студентів ВНЗ	10
17		Слющинський, Богдан Васильович.	Соціологія музичної культури : навчальний посібник (монографія)	Маріуполь : Приазовский рабочий, 2002	3
18		Ред. В.М. Піча	Соціологія : Курс лекцій	К. : Заповіт, 1996	2
19		ред. В. П. Андрущенко.	Соціологія : підручник	Харьков : Глобус, 1998	36
20		ред. С.О. Макеєва	Соціологія : навч. посібник	К. : Знання, 2008	2
21		за ред. В.М. Піча	Соціологія : підручник	Львів : Магнолія 2006, 2008	9
22		В.Г.Городяненко	Соціологія : Підручник для студентів вищих навчальних закладів	К. : Академія, 2002	50
23		ред. В.М. Піча	Соціологія: Курс лекцій : учебное пособие	Львів : Новий Світ-2000, 2002	5
24		ред. В. М. Піча	Соціологія: терміни, поняття, персоналії : навчальний словник- довідник	К. : Каравела ; Львів : Новий Світ-2000, 2002	44
25		ред. В. П. Сальников	Социология : учебник	СПб. : Лань : Санкт- Петербургский университет МВД России, 2001	1
26		под ред. Н.Ф. Осиповой	Социология : учебник	Харьков : Одиссей, 2007	1

27		Танчин І.З.	Соціологія : навчальний посібник	К. : Знання, 2008	2
28		Черниш Н.Й.	Соціологія : підручник за рейтингово- модульною системою навчання	К. : Знання, 2009	5
29		Юрій М.Ф.	Соціологія : підручник	К. : Кондор, 2007.	1
30		Юрій М.Ф.	Соціологія : підручник	К. : Кондор, 2009	1